

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Демченко Ірини Олександрівни
на тему: «Криміналістичне забезпечення організації й тактики
проведення слідчих (розшукових) дій в умовах епідемій (пандемій)»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081
«Право», галузь знань 08 Право

Ступінь актуальності обраної теми. За останні два тисячоліття людство пережило не одну пандемію. Кожна з них поставала викликом, який врешті-решт, завдяки намаганням побороти невидимого ворога стимулював прогрес. Так, протягом ХХ-ХХІ століття всього було нараховано п'ять пандемій, причиною яких були вірусні інфекції, а саме грип. В 1918–1919 рр. під час розповсюдження іспанського грипу H1N1 за різними підрахунками заразилося від 20 % до 40 % населення світу, померло – понад 40–50 млн, серед яких переважно молоді люди. У 1957–1958 рр. – азіатський грип H2N2 забрав життя від 1 до 2 млн хворих, серед яких переважно старші люди і немовлята. У 1968–1969 рр. – гонконзький грип H3N2, померло 700 тисяч, також переважно старші люди і новонароджені. У 2009 р. – H1N1 «свинячий грип», померло від 151 до 575 тисяч, переважно діти і люди працездатного віку. Період з 2019 року по теперішній час відзначається поширенням COVID-19, спричиненого вірусною інфекцією SARS-CoV-2. За даними офіційної сторінки Всесвітньої організації охорони здоров'я, станом на травень 2023 року (день скасування COVID-19 статусу пандемії ВООЗ), у світі зафіксовано понад 765 мільйонів фактів захворювання на коронавірус, серед яких підтверджено більш ніж 6,9 млн летальних випадків.

Розробці питань криміналістичного забезпечення розслідування й тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій в різні роки, присвячена увага таких провідних вітчизняних учених, як В. П. Бахіна, В. Д. Берназа, В. К. Весельського, А. Ф. Волобуєва, В. І. Галагана, І. В. Гори, М. В. Даньшина, М. М. Єфімова, В. А. Журавля, А. В. Іщенко, Н. С. Карпова, Н. І. Клименко, І. І. Когутича, О. Н. Колесніченка, В. О. Коновалової, М. В. Костицького, І. І. Котюка, І. П. Красюка, В. С. Кузьмічова, В. В. Лисенка, В. К. Лисиченка, Л. М. Лобойка, В. Г. Лукашевича, Є. Д. Лук'янчикова, В. О. Маляровою, О. В. Одерія, І. В. Пирога, В. М. Плетенця, М. А. Погорецького, О. С. Саїнчина, О. В. Сачка, М. В. Салтевського, М. Я. Сегая, Д. Б. Сергєєвої, О. П. Снігерьова, С. М. Стахівського, Р. Л. Степанюка, В. М. Тертишника, В. В. Тіщенко, Л. Д. Удалової, Ж. В. Удовенко, В. Г. Хахановського, П. В. Цимбала,

К. О. Чаплинського, С. С. Чернявського, В. Ю. Шепітька, М. Є. Шумила, М. Г. Щербаковського та багато інших.

Вищезазначені науковці внесли вагомий внесок у розвиток криміналістики, кримінального процесуального права та вивчення епідемічних захворювань, проте досліджень, спрямованих на забезпечення рекомендаціями з проведення слідчих (розшукових) дій в умовах епідемії (пандемії), не проводилося. При цьому правоохоронці, досить часто, постають перед вибором: проводити слідчу (розшукову) дію повноцінно з ризиком інфікування для себе, учасників та сторонніх осіб, здійснити це формально або відмовитися від неї. У результаті цього ускладнюється процес встановлення всіх обставин вчиненого кримінального правопорушення, затягуються його строки, винуватці уникають відповідальності, вчинюють більш тяжкі та зухвалі протиправні діяння, що обумовлює формування неналежного рівня криміногенної обстановки в державі.

З огляду на наведене дисертаційне дослідження І.О. Демченко є **актуальним і своєчасним.**

Метою дисертаційного дослідження є розробка наукових і практичних пропозицій щодо криміналістичного забезпечення організації й тактики проведення слідчих (розшукових) дій в умовах епідемій (пандемій).

Об'єкт та предмет дослідження обрані правильно і відповідають вимогам МОН України. *Об'єктом дослідження* є суспільні відносини під час організації й проведення слідчих (розшукових) дій в кримінальних провадженнях в умовах епідемій (пандемій). *Предметом дослідження* є криміналістичне забезпечення організації й тактики проведення слідчих (розшукових) дій в умовах епідемій (пандемій).

Дисертацію виконано відповідно до Стратегії розвитку національної академії правових наук України на 2021-2025 роки, Плану заходів із виконання обов'язків та зобов'язань України, що впливають з її членства в Раді Європи (Указ Президента України від 12.01.2011, № 24/2011); тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 року № 454); плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки (розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 року № 756-р); планів науково-дослідницьких робіт Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ та у межах загальноуніверситетської наукової теми «Криміналістичне забезпечення досудового розслідування» (реєстраційний номер 0123U105007). Тема дисертації затверджена рішенням Вченої ради ДДУВС 29 жовтня 2020 року (протокол № 2).

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень,

висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій дослідження забезпечена вірним методологічним підходом і методами дослідження. Для досягнення поставленої мети дисертантка використала загальнонаукові та спеціальні методи, що дозволило реалізувати докладний розгляд криміналістичного забезпечення організації й тактики проведення слідчих (розшукових) дій в умовах епідемій (пандемій).

Результати дисертаційного дослідження І.О. Демченко є аргументованими та переконливими, які отримані завдяки широкому використанню наукових джерел, емпіричного матеріалу та вмілому застосуванню методів наукового дослідження. Зокрема, **емпіричний матеріал** відповідає вимогам репрезентативності. Емпіричну основу дослідження становлять офіційні дані статистичної звітності Генеральної прокуратури та результати узагальнення оперативної, слідчої й судової практики за 2019-2023 рр.; результати вивчення 217 кримінальних проваджень та судових рішень за кримінальними провадженнями, що приймались в умовах пандемії Covid-19; зведені результати анкетувань 211 працівників правоохоронних органів.

Високим є теоретичний рівень викладу матеріалу, авторкою вдало застосовані різноманітні методи наукового пізнання, ґрунтовно проаналізовані законодавчі акти, слідчу і судову практику, коректно проведено полеміку з іншими вченими, аргументовано викладено власну позицію, на підставі чого сформовано теоретичні висновки та практичні рекомендації, що є вагомим внеском у доктрини кримінального процесу, криміналістики які мають достатній ступінь наукової новизни.

Структура дисертації є логічно побудованою та ґрунтується на комплексному підході до вирішення проблем криміналістичного забезпечення організації й тактики проведення слідчих (розшукових) дій в умовах епідемій (пандемій).

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертанткою, у своїй більшості є переконливими й заслуговують на схвалення та підтримку. Висновки до розділів та загальні висновки дисертації відповідають сутності розглянутих питань і відзначаються чіткістю викладених думок.

Таким чином, сформульовані у дисертації наукові положення, висновки та рекомендації мають належний рівень достовірності й обґрунтованості.

Новизна наукових положень, висновків та рекомендацій. Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що вперше на основі теоретико-емпіричного дослідження з урахуванням пропозицій інших

науковців та практичних працівників сформована сукупність рекомендацій, спрямованих на формування криміналістичного забезпечення організації й тактики проведення слідчих (розшукових) дій в умовах епідемій (пандемій), що має вагоме теоретичне й практичне значення.

У результаті проведеного дослідження дисертанткою сформульовано та обґрунтовано низку висновків й рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності діяльності відповідних органів, що характеризуються науковою новизною й мають важливе теоретичне та практичне значення. Серед них найбільш важливими теоретичними положеннями є наступні.

1. Запропоновано перелік чинників, що визначають засади організації і проведення слідчих (розшукових) дій під час епідемії (пандемії), серед яких виділено змістовні компоненти збройної агресії РФ проти України, що збільшують ризик інфікування особливо-небезпечними інфекціями;

2. Здійснено градацію ризику (середнього, високого та дуже високого ступеня ймовірності) інфікування й розповсюдження особливо-небезпечних інфекційних хвороб учасників провадження залежно від виду здійснюваних слідчих (розшукових) дій, відповідно до чого запропоновано пропорційне та комплексне застосування засобів та заходів (вилучення (ізоляція), інженерний, адміністративний, індивідуального захисту) контролю;

3. Розкрито специфіку встановлення психологічного контакту в умовах епідемії (пандемії), що висвітлено через зайняту відповідним учасником позицію (сумлінну, нейтральну та несумлінну) з можливістю використання для цього, як другорядного, так і ключового значення тематики епідемії (пандемії), результат обговорення якої визначатиме ступінь готовності (налаштованості) відповідного суб'єкта до участі в слідчих (розшукових) діях в розглядуваних умовах;

4. Розроблено рекомендації щодо можливості мінімізації інфікування соціально небезпечними хворобами під час процесуальних дій шляхом коригування: кількості учасників; часу контакту з імовірним джерелом небезпеки; дотримання заходів перебування у відповідному місці; застосування засобів захисту, зокрема й індивідуального;

5. Сформовано систему типізації правопорушників та постраждалих від кримінальних правопорушень осіб, що здійснена на підставі простеженої динаміки статистичної звітності за статево-віковою характеристикою суб'єктів, з якими уповноваженим особам доводиться проводити слідчі (розшукові) дії в сучасних умовах, зокрема й викликаних пандемією COVID-19, як основи для рішень організаційного, тактичного та іншого характеру.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що

розроблені у дисертації положення і рекомендації можуть бути використані та використовуються у:

– *науково-дослідній діяльності* – під час здійснення загальнотеоретичних і галузевих досліджень з питань криміналістичного забезпечення організації й тактики проведення слідчих (розшукових) дій в умовах епідемій (пандемій) (акти впровадження ДДУВС від 26 грудня 2023 року та ХНУВС від 4 березня 2024 року);

– *освітньому процесі* – під час підготовки та проведення занять для здобувачів вищої освіти з навчальних дисциплін: «Криміналістика», «Основи криміналістики», «Тактичні особливості проведення слідчих (розшукових) дій», «Методика розслідування кримінальних правопорушень», розробки навчально-методичних та дидактичних матеріалів, спрямованих на самостійне опрацювання матеріалу здобувачами вищої освіти (акт впровадження ДДУВС від 27.12.2023 року; НАВС від 27 грудня 2023 року);

– *практичній діяльності* – для вдосконалення діяльності уповноважених осіб в умовах епідемії (пандемії) (акт впровадження в діяльність Дніпропетровського НДЕКЦ МВС від 11 березня 2024 року, УСР в Дніпропетровській області ДСР НП України від 15 березня 2024 року).

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих працях. Основні результати дослідження, що розкривають її основний зміст, викладено в 10 наукових працях, серед яких 4 наукові статті у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових з юридичних наук, 1 стаття – у зарубіжних наукових періодичних виданнях (Словацька Республіка), 5 наукових праць – у збірниках наукових доповідей оприлюднених на науково-практичних конференціях та засіданнях круглих столів.

Робота виконана українською мовою, її структура й обсяг визначається метою, завданнями, об'єктом та предметом дослідження. Дисертація складається зі вступу, 3-х розділів, що містять 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 255 сторінок, з яких основний текст – 199 сторінок, список використаних джерел (257 найменувань) – 28 сторінок, додатки – 28 сторінок

Дотримання академічної доброчесності. Дисертаційне дослідження І. О. Демченко на тему «Криміналістичне забезпечення організації й тактики проведення слідчих (розшукових) дій в умовах епідемій (пандемій)» включає результати власних досліджень здобувачки. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади криміналістичного забезпечення організації й тактики проведення

слідчих (розшукових) дій в умовах епідемій (пандемій)» висвітлено розвиток криміналістичної науки, як закономірний, з урахуванням потреб практики, що визначає необхідність формування того інструментарію, з використанням якого досягаються цілі кримінального провадження, де існуючі методичного, організаційного, тактичного характеру рекомендації покладено в основу формування нових теоретичних розробок, що зосереджують увагу на особливостях діяльності в умовах епідемії (пандемії).

Наведено найбільш небезпечні інфекційні захворювання, що набули поширення в світі та нашій державі, з аналізом статистичних даних, способів розповсюдження, основних синдромів захворювань та заходів, спрямованих на убезпечення від інфікування. Обґрунтовано значення відстеження симптомів захворювань, явна відсутність яких не визначає безпеку контактування із відповідними суб'єктами, бо може бути характерно для інкубаційного періоду розвитку інфекційних захворювань, що визначає необхідність сприйняття всіх учасників слідчих (розшукових) дій, сторонніх осіб, об'єктів, з якими доводиться стикатись, наприклад, під час огляду, обшуку і т. ін., як потенційних їх носіїв.

Запропоновано систему типізації осіб (правопорушників та постраждалих від кримінальних правопорушень), здійсненої на підставі простеженої динаміки статистичної звітності за статево-віковою характеристикою суб'єктів, з якими уповноваженим особам доводиться проводити слідчі (розшукові) дії в сучасних умовах, зокрема й викликаних пандемією COVID-19, як основи для рішень організаційного, тактичного та іншого характеру.

У розділі 2 **«Організаційно-тактичні особливості проведення слідчих (розшукових) дій в умовах епідемій (пандемій)»** криміналістично значиму інформацію розглянуто з позиції фактичних даних, які перебувають у причинно-наслідковому зв'язку із вчиненим кримінальним правопорушенням, або як отримані уповноваженою особою відомості, спрямовані на реалізацію завдань кримінального провадження. Наголошено на значенні в зборі інформації за місцем кримінального правопорушення, використанні сучасних науково-технічних засобів (дронів, 3-D сканерів та інших), з мінімізацією витрат часу на формування моделі цілісної картини місця події, а також забезпеченні безпеки учасників.

Ефективність проведення таких подальших слідчих (розшукових) дій, як освідування, пред'явлення для впізнання, обшук та інших визначено даними, що отримані під час першочергових процесуальних дій, а також їх належною підготовкою, з урахуванням умов епідемії (пандемії).

Визначено, що під час підготовки до проведення обшуку та інших

процесуальних дій, із визначенням заходів й засобів їх реалізації, забезпечення безпеки учасників, попередження можливості здійснення протидії з боку незацікавлених в розслідуванні осіб мають бути враховані можливості використання умов епідемії (пандемії), які ускладнюють/унеможливають реалізацію завдань кримінального провадження.

У розділі 3 «Напрями вдосконалення організації проведення слідчих (розшукових) дій в умовах надзвичайної ситуації» проаналізовано положення нормативно-правових актів державних та міжнародних інституцій, спрямованих на подолання загроз, викликаних поширенням особливо небезпечних інфекційних захворювань рівня епідемії (пандемії), збройною агресією РФ проти України та іншими, що формують умови надзвичайних правових режимів діяльності. Акцентовано увагу на організації слідчих (розшукових) дій з дотримання нормативно-правових актів, що визначають специфіку їх проведення, обумовлену умовами епідемії (пандемії), без порушення гарантованих Конституцією України прав людини в реалізації завдань кримінального провадження.

Окреслено зміст забезпечення безпеки учасників кримінального провадження як передумову, що визначає обсяг й доказове значення отриманої інформації, а також кількість витрачених уповноваженими особами на це часу, сил та засобів, реалізація чого має здійснюватись із дотриманням положень, визначених Конституцією та іншими нормативно-правовими актами України, з мінімізацією можливості впливу з боку незацікавлених у розслідуванні осіб.

Загалом дисертаційне дослідження І. О. Демченко відрізняється аргументованістю та достатньою обґрунтованістю запропонованих висновків. Авторкою використано достатньо широкий спектр літературних джерел. Висновки й пропозиції науково обґрунтовані і підтверджені належними інформаційними даними. Все це дозволяє позитивно оцінити рецензовану наукову працю, відзначити її новизну, належний теоретичний рівень й самостійність виконання.

Разом із тим, позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження слід відзначити, що і як кожна робота такого масштабу, вона охоплює певне коло дискусійних питань, які не можуть залишитися поза їх критичного аналізу.

1. Так, у підрозділі 2.1. «Можливості отримання криміналістично значущої інформації під час епідемій (пандемій)» приділяється увага встановленню психологічного контакту, як умови отримання криміналістично-вагомої інформації (стр. 85), що є правильним. При цьому не в повній мірі розкрито можливості з'ясування обставин стосовно кримінального проступку та, відповідно, отримання криміналістично

значущої інформації до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ч. 3 ст. 214 КПК України).

2. У підрозділі 2.2. «Організація і тактика проведення початкових слідчих (розшукових) дій» зазначається, що чинний КПК України містить перелік слідчих (розшукових) дій, з яких за критерієм невідкладності як першочергові можуть бути визначені такі (стор. 92), як: 1. огляд: місцевості, приміщення, речей та документів (ст. 237 КПК України); 2. допит та одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб (ст. 224 КПК України). Водночас не приділено уваги питанням щодо можливості зняття показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото-, кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото-, кінозйомки, відеозапису (ст. 245-1 КПК України).

3. У підрозділі 3.1. «Проблеми законодавчого забезпечення проведення слідчих (розшукових) дій в умовах епідемій (пандемій)» авторкою аналізується така багатоаспектна категорія як суспільна безпека, що знайшло свого відображення в нормативно-правових актах України, котрі спрямовуються на її забезпечення (стор. 141). Водночас було б доцільним приділити більше уваги шляхам підвищення рівня поінформованості населення в забезпеченні суспільної безпеки, що в умовах епідемій набуває вагомого значення, а також врахувати те, що для суспільної безпеки, як превентивний захід, доцільно інформувати населення щодо можливого настання адміністративної відповідальності за поширювання неправдивих чуток, що можуть викликати паніку серед населення або порушення громадського порядку (ст. 173-1 КУпАП).

4. У підрозділі 3.2. «Можливості запровадження міжнародного досвіду в організації й проведенні слідчих (розшукових) дій в умовах епідемій (пандемій)» аналізуються результати дослідження Є.С. Почтової, в якому характеризується та обґрунтовується доцільність запровадження спеціальних приміщень для проведення слідчих (розшукових) дій в умовах ризику інфікування інфекційними хворобами в територіальних підрозділах поліції (стор.161). Водночас поза належною увагою І.О. Демченко залишилась практика запровадження й використання даного приміщення правоохоронними органами в діяльності уповноважених осіб.

5. У підрозділі 3.2. «Можливості запровадження міжнародного досвіду в організації й проведенні слідчих (розшукових) дій в умовах епідемій (пандемій)» наводяться можливості дистанційної діяльності правоохоронців (на прикладі КПК Естонії (посилання на І. Г. Каланча)), зокрема є вказівка на існування відповідних процедур – процесуальні дії (дистанційний допит). Проте пропозицій щодо вдосконалення положень статей 97 (Показання з

чужих слів) та 232 (Проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування) КПК України автором не запропоновано, що є певною прогалиною.

6. У розділі 3.3. «Механізм забезпечення безпеки учасників при проведенні слідчих (розшукових) дій під час надзвичайних ситуацій» авторкою розглядаються організація й проведення слідчих (розшукових) дій в умовах епідемії (пандемії) й наголошується на доцільності говорити не про формування цілковитої безпеки, а про відповідність застосовуваних засобів й заходів до запиту соціуму та учасників слідчих (розшукових) дій, як його представників, на безпеку як одного з провідних принципів кримінальної процесуальної діяльності (стор. 183). Водночас, зазначене потребує більшої аргументації з позиції можливості різного сприйняття кожним окремим індивідом як відповідного рівня загрози, так і застосовуваних уповноваженою особою засобів й заходів мінімізації можливості її настання.

7. Дисертація значно б виграла, якби було визначено регіональне охоплення проведеного анкетування уповноважених осіб, що демонструвало б репрезентативність дослідження.

Водночас, висловлені зауваження стосуються окремих аспектів, за своїм змістом, здебільшого, носять дискусійний або рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому, оформлення.

Зміст дисертації відповідає заявленій дисертантом науковій спеціальності (081 – «Право»), робота пройшла належну апробацію. Дисертація є кваліфікованою, завершеною працею, в якій не виявлено порушень академічної доброчесності. Дослідження підготовлено юридично і літературно грамотною та зрозумілою мовою. Оформлення дисертації загалом відповідає встановленим МОН України вимогам.

Отже дисертація на тему: «Криміналістичне забезпечення організації й тактики проведення слідчих (розшукових) дій в умовах епідемій (пандемій)» відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261 (зі змінами і доповненнями від 03.04.2019 р. № 283 та від 19.05.2023 р. № 502), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 31.05.2019 р. № 759) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії»,

затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами від 21.03.2022 р. № 341 та від 18.05.2023 р. № 502), а її авторка – Демченко Ірина Олександрівна, на підставі публічного захисту, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

**Провідний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
публічної безпеки громад факультету № 2
Донецького державного університету
внутрішніх справ України
доктор юридичних наук, професор**

Валентина ДРОЗД

*Підпис В. Дрозд засвідчує
написомки ВДСУ о.с.у. Д. Мерцурова*

